

Rusmedels- och laglighetsfostran

Handbok för yrkesutbildade
personer

Åbo stad

Innehåll

Johdanto	3
Päihde- ja laillisuuskasvatus nykypäivänä	4
5. luokan tunnit	4
1. tunti, mitä päihteet ovat?.....	4
2. tunti, pohdintaa päihteiden vaikutuksista	5
3. tunti, laillisuus ja itsetunto	5
6. luokan tunnit	5
1. tunti, mitä päihteet ovat?.....	6
2. tunti, riippuvuudet ja niiltä suojautuminen	6
3. tunti, laillisuuskasvatus ja sosiaalinen media	6
7. luokan tunnit	7
1. tunti, mitä päihteet ovat, mitä päihteitä on?	7
2. tunti, riippuvuus ja omien vahvuuksien tunnistaminen	7
3. tunti, laillisuuskasvatus, väkivalta lähisuhteissa.....	7
8. luokan tunnit	8
1. tunti, mitä tiedämme päihteistä?	8
2. tunti, riippuvuus ja voimavarojen merkitys	8
3. tunti, laillisuuskasvatus, oikeudet ja velvollisuudet	9
9. luokan tunnit	9
1. tunti, yleistä päihteistä	9
2. tunti, riippuvuus ja itsetuntemus	9
3. tunti, laillisuuskasvatus, oikeudet ja velvollisuudet	10
Yleistä päihteistä	10

Handbok om modellen för rusmedels- och laglighetsfostran för yrkesutbildade personer.

Producenter av rapporten: Projektet för förebyggande rusmedelsarbete Selvästi JEES! 2023-2025 (SHM), Kristiina Helenius & Sanna Tahko. Projektet för att förebygga gängbildning och brottslighet bland unga 2023-2024 (UKM), Reetta Vainio, Paula Mäkelä, Alvin Koskinen & Laura Kiviranta.

Layout: Åbo stad

Omslagsbild: Heikki Räisänen

Publicerad: Augusti 2024.

Inledning

Denna handbok är avsedd som stöd för den som håller lektioner i rusmedels- och laglighetsfostran för elever i årskurs 5–9. Modellen för rusmedels- och laglighetsfostran har producerats av Åbo stads projekt för förebyggande rusmedelsarbete Selvästi JEES! i samarbete med projektet för förebyggande av brottslighet och gängbildning. Lektionsmaterialet har skapats och utvecklats utifrån idéer och tankar från unga i Åbo. Hösten 2023 utredde man med en enkät hurdana önskemål och tankar ungdomar i Åbo har om rusmedelsfostran och hurdana lektioner de önskar. Sammanlagt 299 personer besvarade enkäten. Utifrån de ungas idéer sammanställdes tre 45 minuter långa lektioner. De två första lektionerna är rusmedelsfostran och den tredje lektionen laglighetsfostran. Lektionerna har testats i Åbo stads pilotskolor under våren 2024. Eleverna och skolans personal har utvärderat lektionshelheten och gett utvecklingsidéer om genomförandet. Sammanlagt 449 personer lämnade in respons. Utifrån denna respons har helheten utvecklats så att den i allt högre grad motsvarar skolans och elevernas behov. Man har strävat efter att göra helheten kompakt och tydlig, så att den är så enkel som möjligt att ta i bruk.

I handboken finns länkar som stöd för ditt arbete. Lektionsmaterialet har genomförts så att de unga själva får producera information, fundera på olika rusmedels- och laglighetsteman och relaterade effekter på miljön och andra människor. Under de två första lektionerna behandlas rusmedel allmänt. Dessutom fokuserar man på beroende och skyddande faktorer. Fokus ligger på att identifiera de egna styrkorna och resurserna. Den tredje lektionen fokuserar på laglighetsfostran. Den här lektionens teman behandlar på åldersanpassad nivå till exempel ersättningskyldighet, brottspåföljder, en minderårigs ansvar, följderna av det egna agerandet samt självkänsla. Under den sista lektionen får eleverna också själva reda ut brott som grundar sig på Konstapel Daniels (2022) bok.

I materialet för varje årskurs har man strävat efter att ta med inkluderande metoder, till exempel grupparbeten och diskussioner i mindre grupper. Delaktigheten kan ytterligare ökas genom diskussioner i den egna gruppen. Samma material kan också vid behov presenteras under ledning av lärare med beaktande av den egna gruppens särdrag.

Rusmedels- och laglighetsfostran idag

Rusmedelsfostran har förändrats snabbt och många yrkesutbildade personer som arbetar med unga upplever att deras kunskaper om rusmedelsfrågor behöver uppdateras. Tidigare talade man om rusmedelsupplysning. Idag fokuserar både rusmedels- och laglighetsfostran mer på att stärka de emotionella färdigheterna, självkänslan och problemlösningsfärdigheterna, genom vilka också det allmänna välbefinnandet stärks. Det är viktigt att ge ungdomarna rätt information, men man strävar efter att påverka de ungas egna värderingar och attityder genom att stärka det goda, inte genom att skrämja eller förneka. Mer information om rusmedelsfostran finns på THL:s webbplats

[Päihdekasvatus \(Rusmedelsfostran, på finska\) - THL](#)

Ungas störnings- och brottsbeteende har varit mycket på tapeten under den senaste tiden. För att ingripa i fenomenet behövs alla vuxnas insats. Ungdomen är på det hela taget den tid i människans liv då man är mest brottsbenägen och därför är det viktigt att regelbundet diskutera laglighetsfrågor med de unga. Brottsbeteendet och fenomenet i anslutning till det väcker många slags känslor hos oss alla. Genom att öka kunskapen och diskutera saker stärker vi tillsammans de ungas trygghetskänsla och skapar gränser som är viktiga för alla.

[Brottsförebyggande - Rikksentorjunta.fi Unga och brottslighet | Information om brott för barn och unga](#)

Lektioner i årskurs 5

I det här avsnittet hittar du länkar med anknytning till lektionernas teman. Via länkarna kan du fördjupa ditt eget kunskapsunderlag om olika teman.

Lektion 1, vad är rusmedel?

- Vad är rusmedel? Information som stöd för lektionerna hittar du på Droglänkens sida [För professionella — Droglänken \(paihdelinkki.fi\)](#)
- Kahoot. Anvisningar som stöd för Kahoots svar finns i lektionsmaterialet i diornas anteckningar. Länk till Kahoot för klass 5 och 6:
<https://create.kahoot.it/share/paihdetieto-5-6-1k/0212cbe5-87bf-4b2c-b01c-a342609beebf>
- Tacka nej (övning). Anvisningar för uppgiften finns på dian i materialet för rusmedelsfostran. Om det inte är möjligt att arbeta i grupp kan övningen också genomföras genom att diskutera eller alternativt genom att eleverna var för sig skriver eller funderar på olika sätt att tacka nej.

Lektion, reflektion över rusmedlens effekter

- Du hittar mer information om rusmedelsberoende på [Missbrukarvård - THL](#)
- Anvisningar för World Cafe-uppgiften finns i lektionsmaterialet. Till uppgiften kan man välja frågor om dagens fenomen som lämpar sig för gruppen. Frågor som konstaterats vara bra är till exempel: *Vad är bäst i vår klass? Varför använder vissa unga rusmedel? Hur kan användningen av rusmedel påverka framtiden? Hur kan användningen av rusmedel påverka användarens närstående? Hur kan jag tacka nej om jag erbjuds rusmedel?*
- Frågorna kan skrivas på ett visuellt underlag och skrivas ut om man till exempel vill ha dem framme på väggen i klassen eller presentera dem på föräldrakvällar. Frågan kan också skrivas till exempel på ett rutpapper om man inte har möjlighet att skriva ut den. Om det inte lämpar sig för gruppen att arbeta i mindre grupper kan man också skriva frågan på tavlan, varefter eleverna får svara som individer eller till exempel utnyttja mentimeter i genomförandet.
- Den viktigaste delen av uppgiften är förutom diskussionerna i mindre grupper även genomgången av svaren och den avslutande diskussionen, så det är bra att reservera tid för det.
- Skyddande faktorer [Mielenterveyden suoja- ja riskitekijät \(Skydd av den psykiska hälsan och riskfaktorer, på finska\) - MIELI rf Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät \(Faktorer som exponerar för problem med rusmedel och skyddande faktorer, på finska\) - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)

Lektion 3, laglighet och självkänsla

- [RIKU.FI](#)
- Brottsofferjouren 116 006 betjänar på finska må–fr kl. 9–20. (
- [MLL.FI](#)
- MLL **Barn- och ungdomstelefon 116 111** måndag till fredag kl. 14–20, lördagar och söndagar kl. 17–20 (avgiftsfri + anonym)
- [Tunne- ja vuorovaikutustaidot \(Känslomässiga färdigheter och växelverkan, på finska\) - Värinaitit \(varinaitit.fi\)](#)
- 112-applikationen (servicerådgivning, informationssökning)

Lektioner i årskurs 6

I det här avsnittet hittar du länkar med anknytning till lektionernas teman. Via länkarna kan du fördjupa ditt eget kunskapsunderlag om olika teman.

Lektion 1, vad är rusmedel?

- Vad är rusmedel? Information som stöd för lektionerna hittar du på Droglänkens sida [För professionella — Droglänken \(paihdelinkki.fi\)](https://www.droglanken.fi/)
- Kahoot. Anvisningar som stöd för Kahoots svar finns i lektionsmaterialet i diornas anteckningar. Länk till Kahoot för klass 5 och 6:
<https://create.kahoot.it/share/paihdetieto-5-6-1k/0212cbe5-87bf-4b2c-b01c-a342609beebf>
- Anvisningar för World Cafe-uppgiften finns i lektionsmaterialet. Till uppgiften kan man välja frågor om dagens fenomen som lämpar sig för gruppen. Frågor som konstaterats vara bra är till exempel: *Vad är bäst i vår klass? Varför använder vissa unga rusmedel? Hur kan användningen av rusmedel påverka framtiden? Hur kan användningen av rusmedel påverka användarens närstående? Hur kan jag tacka nej om jag erbjuds rusmedel?*
- Frågorna kan skrivas på ett visuellt underlag och skrivas ut om man till exempel vill ha dem framme på väggen i klassen eller presentera dem på föräldrakvällar. Frågan kan också skrivas till exempel på ett rutpapper om man inte har möjlighet att skriva ut den. Om det inte lämpar sig för gruppen att arbeta i mindre grupper kan man också skriva frågan på tavlan, varefter eleverna får svara som individer eller till exempel utnyttja mentimeter.

Lektion, beroenden och skydd mot dem

- Mer information om beroende [Missbrukarvård - THL](#)
- Skyddande faktorer [Mielenterveyden suoja- ja riskitekijät \(Skydd av den psykiska hälsan och riskfaktorer, på finska\) - MIELI rf Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät \(Faktorer som exponerar för problem med rusmedel och skyddande faktorer, på finska\) - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)
- Sociala medier och rusmedel [Selvitys: Alkoholია ja nikotiinituotteita päätyy alaikäisille helposti sosiaalisen median välityksellä | EHYT \(sttinfo.fi\)](#)
- Framtidens jag (uppgift, på finska) [tulevaisuuden mina.pdf \(mieli.fi\)](#)

Lektion 3, laglighetsfostran och sociala medier

- [RIKU.FI](#) Brottsofferjouren 116 006 betjänar på finska må–fr kl. 9–20. (
- [MLL.FI](#)
- MLL **Barn- och ungdomstelefon 116 111** måndag till fredag kl. 14–20, lördagar och söndagar kl. 17–20 (avgiftsfri + anonym)

- [Tunne- ja vuorovaikutustaidot \(Känslomässiga färdigheter och växelverkan, på finska\) - Värinaitit \(varinautit.fi\)](#)
- [Digitaidot \(Digitala färdigheter, på finska\) - Värinaitit \(varinautit.fi\)](#)
- Bra exempeluppgifter om svåra situationer med telefonen
- 112-applikationen (servicerådgivning, informationssökning)

Lektioner i årskurs 7

I det här avsnittet hittar du länkar med anknytning till lektionernas teman. Via länkarna kan du fördjupa ditt eget kunskapsunderlag om olika teman.

Lektion 1, vad är rusmedel, vilka rusmedel finns det?

- Vad är rusmedel? Information som stöd för lektionerna hittar du på Droglänkens sida [För professionella — Droglänken \(paihdelinkki.fi\)](#)
- Kahoot, via vilken eleverna samtidigt får information om rusmedelsfrågor via svaren. Svaren på frågorna finns i dians anteckningar. Länken till kahoot är: <https://create.kahoot.it/share/paihdetieto/1d6a335c-e667-4e58-80f5-ce569ba162e1>
- Anvisningar för World Cafe-uppgiften finns i lektionsmaterialet. Till uppgiften kan man välja frågor om dagens fenomen som lämpar sig för gruppen. Frågor som konstaterats vara bra är till exempel: *Vad hjälper dig att orka? Varför använder vissa unga rusmedel? Hur kan användningen av rusmedel påverka framtiden? Hur kan användningen av rusmedel påverka användarens närstående? Hur kan jag tacka nej om jag erbjuds rusmedel?*

Lektion 2, beroende och identifiering av de egna styrkorna

- Mer information om beroende [Missbrukarvård - THL](#)
- Skyddande faktorer [Mielenterveyden suoja- ja riskitekijät \(Skydd av den psykiska hälsan och riskfaktorer, på finska\) - MIELI rf Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät \(Faktorer som exponerar för problem med rusmedel och skyddande faktorer, på finska\) - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)
- Utbyte av egenskaper [Ominaisuuksien vaihtokauppa sopii tutustumis.docx \(live.com\)](#)

Lektion 3, laglighetsfostran, våld i nära relationer

- [RIKU.FI](#) Brottsofferjouren 116 006 betjänar på finska må–fr kl. 9–20. (

- [MLL.FI](#)
- MLL **Barn- och ungdomstelefon 116 111** måndag till fredag kl. 14–20, lördagar och söndagar kl. 17–20 (avgiftsfri + anonym)
- [Nuoret ja rikollisuus \(Unga och brottslighet, på finska\) | Tietoa lasten ja nuorten kohtaamista rikoksista](#)
- [Sopiiko tämä käytös kouluun \(youtube.com, på finska\)](#)
- [Nuoret ja rikokset \(Unga och brott\) - Nuortennetti](#)

Lektioner i årskurs 8

I det här avsnittet hittar du länkar med anknytning till lektionernas teman. Via länkarna kan du fördjupa ditt eget kunskapsunderlag om olika teman.

Lektion 1, vad vet vi om rusmedel?

- Vad är rusmedel? Information som stöd för lektionerna hittar du på Droglänkens sida [För professionella — Droglänken \(paihdelinkki.fi\)](#)
- Kahoot, via vilken eleverna samtidigt får information om rusmedelsfrågor via svaren. Svaren på frågorna finns i dians anteckningar.
- Länk till kahoot: <https://create.kahoot.it/share/paihdetieto/1d6a335c-e667-4e58-80f5-ce569ba162e1>
- Anvisningar för World Cafe-uppgiften finns i lektionsmaterialet. Till uppgiften kan man välja frågor om dagens fenomen som lämpar sig för gruppen. Frågor som konstaterats vara bra är till exempel: *Vad hjälper dig att orka? Varför använder vissa unga rusmedel? Hur kan användningen av rusmedel påverka framtiden? Hur kan användningen av rusmedel påverka användarens närstående? Hur kan jag hjälpa en närstående som har problem med rusmedel?*

Lektion 2, beroende och betydelsen av resurser

- Beroende [Missbrukarvård - THL](#)
- Skyddande faktorer [Mielenterveyden suoja- ja riskitekijät \(Skydd av den psykiska hälsan och riskfaktorer, på finska\) - MIELI rf Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät \(Faktorer som exponerar för problem med rusmedel och skyddande faktorer, på finska\) - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)

Lektion 3, laglighetsfostran, rättigheter och skyldigheter

- [RIKU.FI](#)

Brottsofferjouren 116 006 betjänar på finska må–fr kl. 9–20.

- [MLL.FI](#)
- MLL **Barn- och ungdomstelefon 116 111** måndag till fredag kl. 14–20, lördagar och söndagar kl. 17–20 (avgiftsfri + anonym)
- [Nuoret ja rikollisuus \(Unga och brottslighet, på finska\) | Tietoa lasten ja nuorten kohtaamista rikoksista](#)
- [Sopiiko tämä käytös kouluun \(youtube.com, på finska\)](#)

Lektioner i årskurs 9

I det här avsnittet hittar du länkar med anknytning till lektionernas teman. Via länkarna kan du fördjupa ditt eget kunskapsunderlag om olika teman.

Lektion 1, allmänt om rusmedel

- Vad är rusmedel? Information som stöd för lektionerna hittar du på Droglänkens sida [För professionella — Droglänken \(paihdelinkki.fi\)](#)
- Kahoot, via vilken eleverna samtidigt får information om rusmedelsfrågor via svaren. Svaren på frågorna finns i dians anteckningar. Länk till Kahoot: <https://create.kahoot.it/share/paihdetieto/1d6a335c-e667-4e58-80f5-ce569ba162e1>
- Anvisningar för World Cafe-uppgiften finns i lektionsmaterialet. Till uppgiften kan man välja frågor om dagens fenomen som lämpar sig för gruppen. Frågor som konstaterats vara bra är till exempel: *Vad hjälper dig att orka? Varför använder vissa unga rusmedel? Hur kan användningen av rusmedel påverka framtiden? Hur kan användningen av rusmedel påverka användarens närstående? Hur kan jag hjälpa en närstående som har problem med rusmedel?*

Lektion 2, beroende och självkänedom

- Beroende [Missbrukarvård - THL](#)
- Skyddande faktorer [Mielenterveyden suoja- ja riskitekijät \(Skydd av den psykiska hälsan och riskfaktorer, på finska\) - MIELI rf Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät \(Faktorer som exponerar för problem med rusmedel och skyddande faktorer, på finska\) - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)

Lektion 3, laglighetsfostran, rättigheter och skyldigheter

- Brottsofferjouren 116 006 betjänar på finska må–fr kl. 9–20. [RIKU.FI](https://rik.fi)
- [MLL.FI](https://mll.fi)
- MLL **Barn- och ungdomstelefon 116 111** måndag till fredag kl. 14–20, lördagar och söndagar kl. 17–20 (avgiftsfri + anonym)
- [Nuoret ja rikollisuus \(Unga och brottslighet, på finska\) | Tietoa lasten ja nuorten kohtaamista rikoksista](#)
- [Sopiiko tämä käytös kouluun \(youtube.com, på finska\)](#)

Allmänt om rusmedel

Under det här avsnittet finns länkar där man hittar information om olika rusmedel som stöd för det egna arbetet och lektionerna i rusmedelsfostran.

